

Wprowadzenie

Samotne matki zdają się grupą społeczną pełną sprzeczności i paradoksów. Tworzone przez nie rodziny stanowią znaczną część wszystkich rodzin w naszym kraju. Równocześnie ich specyficzne potrzeby są tylko w niewielkim stopniu rozpoznane i traktuje się je na równi z innymi rodzinami, określanymi jako problemowe czy dysfunkcyjne. Mimo częstego sięgania przez nie po różne formy wsparcia rzadko prowadzi to do trwałej poprawy sytuacji i uniezależnienia od systemu pomocy. Zastanawiające może być również to, dlaczego kobiety decydują się mieć kolejne dzieci w sytuacji trudności finansowych niekiedy tak znaczących, że prowadzących do bezdomności. Przewlekłe problemy rodzin monoparentalnych i liczne konsekwencje ich sposobu funkcjonowania sprawiają, że jest to zagadnienie istotne społecznie i wymagające zgłębiania w kolejnych badaniach. Książka ta zawiera opis badania przeprowadzonego z udziałem samotnych matek wychowujących swoje dzieci w warunkach bezdomności.

Złożoność badanego fenomenu stanowiła zachętę do sięgnięcia po jakościową metodologię badań. Relatywnie rzadziej wykorzystywana, choćby ze względu na swoją czasochłonność, stwarza szczególne możliwości eksplorowania świata przeżyć wewnętrznych uczestników badania. Daje zatem niepowtarzalną szansę zrozumienia przekonań, wartości, celów czy emocji drugiego człowieka. Uzyskany na drodze pogłębionych wywiadów opis stanowi zajmującą dla czytelnika lekturę zapewniającą wgląd w osobiste doświadczenia, które trudno byłoby poznać w innych okolicznościach.

W publikacji ujęto najistotniejsze z perspektywy samych uczestniczek aspekty ich funkcjonowania. Przykładowo opisano w niej wszechogarniający charakter przeżywanej przez nie samotności, cyrkularny związek ubóstwa i samotności, rolę nieświadomie przypisywane dzieciom czy też postrzeganie siebie w roli matki – także tej, która zrzekła się praw rodzicielskich do niektórych własnych dzieci lub te prawa utraciła. Część z tych treści jest niezwykle rzadko opisywana w literaturze przedmiotu i stanowi o unikatowości prezentowanego materiału.

Wnikliwie przeprowadzona analiza pozwala także na wnioskowanie o prawidłowościach rządzących działaniami samotnych, ubogich matek, podstawowych motywacjach i potrzebach leżących u podłoża dokonywanych przez nie wyborów. Zestawienie tych danych z wiedzą na temat realiów finansowych czy oferty wsparcia w Polsce dostarcza hipotez na temat przyczyn niskiej skuteczności oddziaływań pomocowych, przewlekłego utrzymywania się trudności ekonomicznych i poważnych jego skutków w rodzinach samotnych matek. W niniejszej pracy opisano między innymi sposób, w jaki kobiety rozumieją konieczność opłacania rachunków, spłacania długów oraz jakie mają pomysły na uzyskanie własnego mieszkania. Analizowano również, dlaczego badane kobiety nie są skłonne korzystać z opieki przedszkoli czy żłobków dla swoich dzieci, by móc podjąć pracę. Przyglądano się także rodzinnym relacjom, na których skutek, zwłaszcza u dzieci, nasilały się liczne, także psychologiczne, konsekwencje złej sytuacji materialnej. Na tej podstawie możliwe było stworzenie zaleceń praktycznych dotyczących współpracy z samotnymi matkami czy też organizacji pomocy. Książka ta stanowi zatem ważne źródło wiedzy dla pracowników zajmujących się szeroko pojętą pomocą społeczną i dla decydentów odpowiedzialnych za system pomocy socjalnej w naszym kraju.

Napisanie jej było możliwe dzięki nieocenionemu zaangażowaniu wielu osób, którym pragniemy podziękować. W szczególności dziękujemy uczestnikom badania, które zechciały poświęcić swój czas i odsłonić fragment swojego świata. Dziękujemy także dyrekcji i pracownikom Warszawskiego Ośrodka Interwencji Kryzysowej za ułatwienie odbycia rozmów, których treść wypełniła tę publikację. Podziękowania kierujemy również do pracowników Katedry Psychologii Rozwojowej Wydziału Psychologii Uniwersytetu Warszawskiego, którzy swoją życzliwością i merytorycznymi uwagami wspomagali proces tworzenia tej pracy. Dziękujemy także naszym Bliskim za nieustające wsparcie i towarzyszenie nam w zawodowej drodze.

Sawubona (Widzę cię)
Shiboka (Istnieję dla ciebie)
Pozdrowienie w plemieniu Zulu

Członkowie plemienia Zulu, witając się, przekazują sobie jednocześnie wiadomość, o tym, co jest dla nich kluczowe w kontakcie z drugą osobą. Mówiąc „Widzę cię”, wyrażają chęć, by poświęcić jej swoją uwagę, zobaczyć i docenić z całym jej doświadczeniem. W ten sposób okazują, że ich rozmówca jest wart poznania i akceptowany. W odpowiedzi słyszą „Istnieję dla ciebie”. Rozmówca mówi tym samym, że jego istnienie jest możliwe tylko dzięki temu, że ktoś go dostrzega. Zulusi podkreślają w ten sposób, że człowiek tworzony jest przez społeczność, która go widzi.

Niniejsza praca powstała z potrzeby lepszego poznania osób w znacznej mierze pozbawionych własnej, wspierającej społeczności. Oddajemy w niej głos matkom, które samotnie opiekują się swoimi dziećmi, przebywając z nimi w placówce zbiorowego zakwaterowania, a więc w oderwaniu od lokalnej społeczności, znajomych, rodziny i bez codziennej obecności drugiego rodzica czy partnera. Mamy nadzieję, że spisane tu treści przyczynią się do dostrzeżenia tych kobiet wraz z ich unikatowymi przeżyciami.